

گرفتاری‌های همه‌گیری کرونا برای برنامه هسته‌ای ایران

به قلم عمر کرمی (/fa/experts/mr-krm-y-0/)

۱۴ آوریل ۲۰۲۰

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/pandemics-implications-irans-nuclear-program
العربية (/ar/policy-analysis/tdayat-wba-alkwrwna-ly-albrnamj-alnwwy-alayrany/)

درباره نویسنده

عمر کرمی (/fa/experts/mr-krm-y-0/)

عمر کرمی مدیر ضداطلاعات در شرکت امنیت سایبری سیکس گیل (Sixgill) در اسرائیل است. او پیش از این پژوهشگر مهمان در انستیتو واشنگتن بوده است و نیز مدیریت کارهای پژوهشی و تحلیلی نیروهای دفاعی اسرائیل در حوزه خاورمیانه را بر عهده داشته است.

تحلیل کوتاه

اگرچه به نظر می‌رسد رهبری رژیم در تهران با مسئله ویروس کرونا درگیر است، جامعه بین‌المللی همچنان باید مراقب هرگونه تلاش ایران برای سوءاستفاده از موقعیت و انجام فعالیت‌های هسته‌ای مخفیانه باشد.

از سال ۲۰۰۶ ایران بیستم فروردین را «روز ملی فناوری هسته‌ای» اعلام کرده است. این روز فرصتی است برای به نمایش گذاشتن پیشرفت‌های برنامه هسته‌ای این کشور (و غالباً عراق در آنها) و همین‌طور ارائه جلوه‌ای شکوهمند از مقاومت رژیم در مقابل تحریم‌های غرب. سال‌های گذشته در سالروزهای این مناسبت (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/irans-holiday-prologue-to-exploiting-nuclear-loopholes>) رسیدن به فناوری غنی‌سازی صنعتی اورانیوم را علنی ساختند (۲۰۰۷) از یک نیروگاه تولید سوخت هسته‌ای در نزدیکی اصفهان پرده برداشتند (۲۰۰۹) و از نصب «سانتریفیوژهای نسل سوم» خبر دادند (۲۰۱۰). معمولاً نقطه اوج این رویداد جشنی است با حضور رئیس‌جمهور اما مناسبت امسال متفاوت بود. با توجه به «خطرات احتمالی» ناشی از شیوع ویروس کرونا علی‌اکبر صالحی رئیس سازمان انرژی اتمی ایران اعلام کرد جشن‌های هسته‌ای که برای ۸ آوریل برنامه‌ریزی شده بود به تعویق می‌افتد. این تصمیم احتمالاً تحت‌تأثیر ابتلای تعداد قابل توجهی از مقامات عالی‌رتبه ایران است که در پی شرکت در مراسم و جلسات به این بیماری مبتلا شده‌اند (از جمله اخیراً علی لاریجانی رئیس مجلس).

در هر صورت به نظر نمی‌رسد که مرکز توجه رهبری رژیم در حال حاضر برنامه هسته‌ای باشد. رئیس‌جمهور حسن روحانی برای بزرگداشت این مناسبت بیانیهای صادر نکرد و علی‌خامنه‌ای رهبر جمهوری اسلامی در سخنرانی نوروزی (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/khameneis-nowruz-speech-in-a-time-of-coronavirus>) اش در ۲۲ مارس هیچ اشاره‌ای به برنامه هسته‌ای نداشت. سخنرانی سالانه و مهمی که به طور مرسوم ملاک تعیین‌کننده افکار وی درباره مسئله هسته‌ای و سایر مسائل مربوط به سیاست خارجی است.

البته به‌روز کمالوندی سخنگوی سازمان انرژی اتمی ایران از فرصت سالگرد استفاده کرد تا اعلام کند که ایران «۱۲۲ دستاورد هسته‌ای جدید» در طول سال گذشته ثبت کرده است (اکثر این دستاوردها احتمالاً پیشرفت‌هایی جزئی بیش نیستند). او همچنین تأکید کرد که تهران هیچ محدودیتی در تحقیق و توسعه ندارد و به ظرفیت تولیدی مشابه با قبل از برنامه جامع اقدام مشترک ۲۰۱۵ (برجام) رسیده است که شامل تولید روزانه شصت سانتریفیوژ پیشرفته است. این میزان بالاتر از تعداد مجاز در توافق هسته‌ای است. کمالوندی در ادامه با ادعایی توخالی درباره قابلیت‌های رژیم گفت که رژیم ظرفیت تولید خود را تا بیش از ۶۰ هزار سانتریفیوژ پیشرفته بالا خواهد برد.

و [با ظرفیت فعلی] می‌تواند به ۲۵۰ هزار سو (SWU) دست یابد (سو مخفف لاتین «واحد کار جداسازی» مقیاسی برای اندازه‌گیری راندمان سانتریفیوژ و خروجی آن در حین غنی‌سازی اورانیوم است). هدف نهایی به گفته کمالوندی یک میلیون سو است.

راهبرد هسته‌ای در سایه همه‌گیری

از لاف و گزاف‌ها که بگذریم سؤال مهم‌تر این است که آیا رژیم در دوره شیوع ویروس کرونا به الگوی ماه‌های اخیر خود برای آزمودن [واکنش جهانی] و نقض سیستماتیک محدودیت‌های برجام ادامه داده است یا خیر؟ در ماه می ۲۰۱۹ ایران به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی اطلاع داد که برخی از محدودیت‌های تحمیلی در توافق هسته‌ای را کنار خواهد گذاشت [از آن زمان ایران در هر شصت روز یک گام برای کاهش تعهدات خود در برجام برداشته است یعنی مجموعاً این پنج گام:

۱. فرارفتن از میزان مجاز اورانیوم غنی‌شده با عیار پایین برای ذخیره‌سازی (تا ماه گذشته ایران بیش از یک تن از این ماده را ذخیره کرده بود)

۲. افزایش سطح غنی‌سازی خود به فراتر از ۳۰۶۷ درصد ایزوتوپ شکاف‌پذیر U-235 (برای توضیحات مربوط به این مورد و سایر موارد فنی به واژه‌نامه هسته‌ای ایران (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/nuclear-iran-a-glossary-of-terms>) استیتو واشنگتن مراجعه کنید)

۳. گسترش دامنه مطالعه و توسعه سانتریفیوژهای پیشرفته به منظور افزایش کیفیت و کمیت آنها

۴. تزریق گاز به سانتریفیوژها در تأسیسات هسته‌ای فردو

۵. اعلام اینکه برنامه هسته‌ای ایران دیگر «تحت هیچ محدودیتی در حوزه عملیاتی» نیست

گام پنجم در ژانویه برداشته شد اما رژیم از آن زمان تا کنون اقدامات جدیدی انجام نداده و نتوانسته است گام‌های پیشین خود را به کمال برساند به عنوان مثال با وجود تهدیدهای مکرر به غنی‌سازی ۲۰ درصدی ایران این سطح از غنی‌سازی اورانیوم را آغاز نکرده یا سانتریفیوژهای جدید IR-1 را در تأسیساتش در نطنز فعال نساخته یا پروتکل الحاقی را که به آژانس توانایی‌های راستی‌آزمایی گسترده‌تر می‌دهد تعلیق نکرده است (اگرچه هنوز اجازه نمی‌دهد (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iaea-reports-renew-questions-about-irans-nuclear-ambitions>) آژانس به مکان‌هایی دسترسی داشته باشد که ممکن است به امور هسته‌ای گذشته از جمله فعالیت‌های مشکوک تسلیحاتی اختصاص داده شده باشد).

شکاف میان اظهارات تهاجمی ایران و فعالیت‌های واقعی‌اش را می‌توان با نگاه به مصاحبه صالحی در ۵ آوریل ۲۰۲۰ (۱۷ فروردین ۱۳۹۹) با روزنامه *اعتقاد* (<https://www.magiran.com/article/4027369>) توضیح داد وی با رد انتقادات مبنی بر اینکه رژیم برای جلوگیری از پیامدهای سیاسی در حال محدود کردن اقدامات هسته‌ای است بر جوانب مثبت تمرکز بر تحقیق و توسعه سانتریفیوژ تأکید کرد («که بازگشت‌پذیر نیستند ... حتی در صورت مصالحه کامل [با طرف‌های باقی‌مانده در برجام]»). او در ضمن از دادن هرگونه وعده مشخص در مورد اقدامات آینده خودداری کرد در ادامه نیز گفت که از منظر هزینه و فایده تعلیق پروتکل الحاقی یا خروج از پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای راهی مؤثر برای ایران جهت دستیابی به اهداف خود نخواهد بود بلکه برعکس ممکن است کشور را با فشار بیشتر روبه‌رو کند

این منطق احتمالاً عامل اصلی در تصمیم رژیم مبنی بر خودداری از اقدامات مهم هسته‌ای در حال حاضر است [خامنه‌ای معمولاً اتخاذ رویکردی محاسبه‌شده و محتاطانه را به مخاطرات غیرضروری ترجیح می‌دهد] با توجه به چالش‌هایی که ایران طی چند ماه گذشته با آن روبه‌رو بوده است نه تنها همه‌گیری کرونا بلکه اعتراضات گسترده (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/khameneis-domestic-and-foreign-response-options-to-the-protests>) و فشارهای فزاینده اقتصادی

(<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/fatfs-approach-to-iran-should-mix-engagement-with-pressure>) خامنه‌ای مطمئناً متوجه است که اکنون زمان مناسبی برای جهش در راهبرد هسته‌ای نیست وی همچنین بارها نشان داده است که ترجیح می‌دهد با رسیدن به اجماع از طریق فرآیند ساختارمند رایزنی در کمیته‌ها و شوراهای مختلف رژیم تصمیم‌گیری کند وضعیت بهداشتی و درمانی فعلی در کشور این روند را اگر نه غیرممکن اما بسیار دشوار می‌کند بنابراین بعید است وی برای تصمیم‌گیری‌های مهم راهبردی تعجیلی از خود نشان دهد

چالش‌های غرب

اگرچه به نظر می‌رسد نگرانی‌های مربوط به ویروس کرونا برنامه هسته‌ای را از اولویت دستور کار تهران خارج کرده است باید به خاطر

داشت که جامعه جهانی نیز به طور مشابه گرفتار این همه‌گیری است^۱ به عبارت دیگر اگر رژیم بخواهد در حالی که توجه جهان به مساله کرونا معطوف است دست به اقدام بزند اوضاع برای سوءاستفاده احتمالی مناسب است.

به عنوان مثال توانایی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برای تداوم نظارت بر پیروی ایران از توافقات هسته‌ای ممکن است تحت تأثیر این بحران قرار گیرد^۲ آژانس اخیراً تأکید کرده است که بازرسی‌های حفاظتی آن در سراسر جهان ادامه دارد اما همچنین اظهار داشته که ممکن است «اختلال‌هایی در سفرها» پیش بیاید و این عاملی است که ممکن است مانع تلاش‌های آژانس در نظارت مؤثر بر ایران کرونازده شود^۳ آژانس بین‌المللی انرژی اتمی از سیستم‌های نظارت از راه دور برای تحت نظر داشتن تأسیسات هسته‌ای کشور استفاده می‌کند اما برخی روال‌های راستی‌آزمایی همچنان مستلزم بازدیدهای فیزیکی در محل هستند.

از دیگر اسباب نگرانی سوءسابقه طولانی ایران در تخلفات هسته‌ای است^۴ تخلفات گذشته این کشور از جمله شامل ساختن مرکزی مخفی برای غنی‌سازی در فردو است و پنهان کردن یک بایگانی هسته‌ای پس از رسیدن به توافق برجام و امتناع از همکاری با تحقیقات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در مورد فعالیت‌های گذشته خود^۵ همانطور که قبلاً توضیح داده شد تهران در تصمیم‌گیری بر سر پی‌گیری چنین اقداماتی معمولاً مخاطره‌پرهیز است^۶ با وجود این جامعه بین‌المللی باید در هفته‌های آتی هوشیاری بیشتری به خرج دهد^۷ آژانس بین‌المللی انرژی اتمی باید تدابیری اتخاذ کند تا مطمئن شود همه‌گیری کرونا هیچ نقطه کوری در نظارت بر ایران ایجاد نمی‌کند^۸ همچنین باید هر نشانه‌ای از فریبکاری را گزارش کند^۹ اما در نهایت آژانس ممکن است در نظارت بر فعالیت‌های هسته‌ای ایران در این بحران با مانع روبه‌رو شود بنابراین دولت‌های غربی باید در فراهم کردن منابع مناسب و عطف توجه لازم برای نیل به تصویری حقیقی از وضعیت هسته‌ای ایران همت کنند^{۱۰}

**عمر کرمی هموند میهمان سابق در انستیتو واشنگتن پیش از این مدیریت تلاش‌های تحلیلی و تحقیقاتی نیروهای دفاعی اسرائیل را در مورد خاورمیانه بر عهده داشته است^{۱۱}*

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریه ۲۰۲۲

♦
Farzin Nadimi

(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

BRIEF ANALYSIS

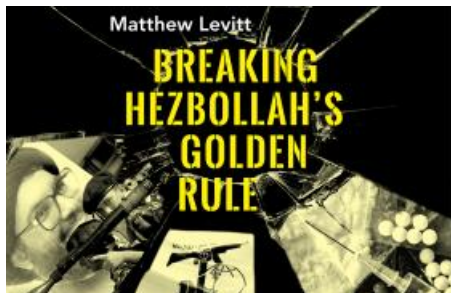
Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریه ۲۰۲۲

Simon Henderson

(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

فوریه ۲۰۲۲

Matthew Levitt

(/policy-analysis/podcast-breaking-hezbollahs-golden-rule)

TOPICS

(fa/policy-analysis/mn-ashah/) منع اشاعه

(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/) نظامی و امنیتی

REGIONS & COUNTRIES

(fa/policy-analysis/ayran/) ایران